

واژه‌نامهٔ حقوق اسلامی

فارسی - انگلیسی

www.ketab.ir

دکتر حسین میرمحمد صادقی

استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

سرشناسه : میر محمد صادقی، حسین، ۱۳۳۵ -
 عنوان و نام پدیدآور : واژه‌نامه حقوق اسلامی فارسی - انگلیسی / حسین میر محمد صادقی
 مشخصات نشر : تهران: خرسندی، ۱۳۹۴ -
 مشخصات ظاهری : ۳۰۰ ص.
 شابک : 978-600-114-488-2
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
 موضوع : فقه -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی
 موضوع : فارسی -- واژه‌نامه‌ها -- انگلیسی
 موضوع : فقه -- اصطلاح‌ها و تعبیرها
 رده‌بندی کنگره : BP ۱۴۷/۲/۹۰۲ و ۱۳۹۴
 رده‌بندی دیویی : ۲۹۷/۳۰۳
 شماره کتابشناسی ملی : ۳۹۵۳۹۳۹

انتشارات خرسندی

نمایشگاه و فروشگاه کتب فقهی، حقوقی و علوم سیاسی
 تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخر رازی، خیابان لبافی‌نژاد، نرسیده به خیابان دانشگاه،
 پلاک ۱۷۴، واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۴۹۰۵۸۴

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

واژه‌نامه حقوق اسلامی
 دکتر حسین میر محمد صادقی

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۵۰۰ جلد

صفحه‌آرایی: الهام پیدایی

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-488-2

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۴۸۸-۲

پیشگفتار مؤلف

افکار و اندیشه‌ها را نمی‌توان در داخل مرزهای جغرافیایی محدود کرد. امروزه پهنه‌ی جهان عرصه‌ی یک تلاقی خلاق فرهنگ‌هاست و جهانیان دریافته‌اند که بسیاری از اقوام و ملل دنیا علمی برای عرضه کردن دارند. لازمه‌ی راه‌یابی به فرهنگ سایر ملل، آموختن زبان، که کلید هر فرهنگ است، می‌باشد.

در دهه‌ها و سال‌های اخیر محققین بسیاری از سراسر جهان، بنا به دلایل فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و غیره، علاقمند به مطالعه و تحقیق در مورد ابعاد گوناگون فرهنگ و بالخصوص فقه اسلامی شده‌اند. آنچه باعث تشدید این تمایل شده است نهضت بازگشت به اسلام در کشورهای اسلامی است که در سال‌های اخیر اوج و گسترش یافته و حتی برخی حکام مسلمانان را مجبور کرده است تا با توسل به اسلام‌گرایی دروغین، خود را هماهنگ با افکار عمومی نشان داده و بدین وسیله در حفظ تاج و تخت خود بکوشند.

در پاسخ به این علاقه و تقاضا، برخی از اشخاص و مؤسسات - که بعضاً نیز فاقد صلاحیت‌های لازم می‌باشند - اقدام به تألیف کتب و مقالات و برگزاری سمینارها و گردهم‌آیی‌هایی در مورد زوایای گوناگون فرهنگ و حقوق اسلامی کرده‌اند. در همین راستا، دانشگاه‌های غربی امکانات و منابع فراوانی را برای تحقیق در زمینه‌ی فرهنگ و بالخصوص حقوق اسلامی گرد آورده و دوره‌هایی را در سطوح مختلف دانشگاهی برای علاقمندان به تحصیل در این زمینه‌ها تدارک دیده‌اند. هرچند تحقیقات انجام شده در این مراکز گاه با کم‌اطلاعی و یا احیاناً غرض‌ورزی و بدبینی نسبت به اسلام و احکام اسلامی توأم بوده است، لیکن برخی از پژوهش‌های انجام شده در زمینه‌ی حقوق اسلامی حاوی

نکات مثبت و جنبه‌های نوینی از این نظام حقوقی است که می‌تواند مورد استفاده‌ی محققین ما قرار گیرد. برطرف کردن نقاط ضعف این تحقیقات توسط متخصصین واجد شرایط و استفاده از آن‌ها در جهت هرچه پویا و بارورتر کردن حقوق اسلامی - به‌ویژه گوشه‌هایی از آن که کمتر مورد توجه و تفقه قرار گرفته است - خدمت بزرگی به اسلام و فقه اسلامی خواهد بود. از این‌رو جمع‌آوری نتایج این‌گونه پژوهش‌ها از سراسر جهان و متمرکز کردن آن‌ها در یک نقطه برای استفاده‌ی محققین و دانش‌پژوهان قویاً توصیه می‌شود.

اینجانب در فاصله‌ی سال‌های ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۶ که به مدت یک دهه در دپارتمان حقوق دانشکده‌ی مطالعات شرقی دانشگاه لندن به امر تحصیل و تحقیق و نیز تکمیل پایان‌نامه و رساله‌ی خود که بخشی از آن در مورد حقوق اسلامی و مقایسه‌ی برخی از ابعاد آن با حقوق امروز مغرب زمین است، اشتغال داشتم، ضمن آشنایی با آثار نگاشته شده از سوی شرق‌شناسان در زمینه‌ی حقوق اسلامی، بعضاً مواجه با مشکلاتی در برگرداندن واژه‌های فقهی به زبان انگلیسی می‌شدم و این مشکلات را با مقایسه‌ی جنبه‌های گوناگون دو نظام حقوقی و مراجعه به کتب مختلف فقهی و حقوقی حل می‌کردم. بخش اعظم مجموعه‌ی حاضر حاصل تلاش‌های آن ایام است.

نباید ناگفته گذاشت که در سال‌های اخیر تعداد اندکی فرهنگ اصطلاحات اسلامی و فرهنگی اصطلاحات حقوقی به زبان انگلیسی به چاپ رسیده‌اند که متأسفانه بعضی از آن‌ها دارای اغلاط فاحش متعدد، ولی تلاش‌ها و مساعی پدیدآورندگان برخی دیگر قابل تقدیر و تمجید است. با این حال، در مجموعه‌های مذکور معمولاً تکیه‌ی اصلی بر اصطلاحات حقوقی - فقهی قرار نداشته و این‌گونه واژه‌ها کم‌تر مورد اشاره قرار گرفته‌اند. به‌علاوه در مجموعه‌ی حاضر سعی شده است از معادل‌های ساده‌ی مصطلح در زبان انگلیسی امروز، به‌جای اصطلاحات ثقیل و نامأنوس، استفاده شود.

در اینجا بی‌مناسبت نیست که بدون ذکر نام فرهنگ‌ها و واژه‌نامه‌های مربوطه به پاره‌ای از اغلاط مندرج در بعضی از آن‌ها به اختصار اشاره کنیم.

* در یکی از این فرهنگ‌ها در مقابل واژه‌ی «ایجاب»، معادل‌های زیر به چشم می‌خورد:
acknowledgement, affirmation, assertion, compliance
از این معادل‌ها به معنی ایجاب نبوده بلکه به ترتیب، از راست به چپ، به معنی مراعات، اظهار، تأیید و اقرار می‌باشد.

* در مقابل کلمه‌ی «جرم» علاوه بر واژه‌های crime و offence کلمات actus reus, fine, guilt, misdemeanour و penalty نیز آمده که به ترتیب، از راست به چپ، به معنی عنصر مادی، تقصیر، جریمه، جُنحه و مجازات می‌باشد.

* در مقابل کلمه‌ی «سرقت»، علاوه بر theft و larceny، معادل‌های robbery, embezzlement و burglary نیز مشاهده می‌شود که به ترتیب از راست به چپ، به معنی سرقت مقرون به آزار یا تهدید، اختلاس و ورود غیر مجاز به ملک غیر به قصد ارتکاب یکی از چهار جرم تخریب، ایراد ضرب و جرح، سرقت و یا تجاوز جنسی هستند.

* واژه‌های aggression, breach, rape و trespassing به معنی «تجاوز» به کار رفته‌اند، در حالی که باید تجاوز جنسی، نقض (تعهد)، تجاوز ارضی از سوی یک کشور به کشور دیگر و تجاوز به ملک دیگری را، به ترتیب از راست به چپ، معادل صحیح آن کلمات دانسته و در این خصوص قائل به تفکیک شویم.

* اصطلاح “summary offences” برای جرایمی به کار رفته است که «رسیدگی به آن‌ها بدون تشکیل دادگاه میسر است»! معلوم نیست کدام جرم است که می‌توان بدون تشکیل دادگاه بدان رسیدگی کرد! در حالی که اصطلاح مذکور در حقوق انگلستان به جرایمی اشاره دارد که در دادگاه‌های کیفری پایین‌تر، که “Magistrates Courts” نامیده می‌شوند، بدون صدور کیفرخواست و بدون حضور هیأت منصفه، مورد رسیدگی قرار می‌گیرند.

* واژه‌های «قاتل نفس» و «قاتل فرزند» به ترتیب suicide و infanticide ترجمه شده، در صورتی که این واژه‌ها، به ترتیب، به معنی «خودکشی» و «کشتن فرزند کم‌تر از یک سال توسط مادری که بر اثر تبعات زایمان به اختلال روانی دچار شده است» می‌باشد.

* واژه‌ی «شارع» به lawgiver و legislator و road ترجمه شده است، بدون این که تفکیکی میان این سه معنی صورت گیرد. بدیهی است دو مورد اول به معنی قانونگذار و سومی به معنی راه و خیابان است.

* به عنوان معادل‌های قتل غیر عمد، involuntary murder و involuntary manslaughter آورده شده است، در حالی که کلمه‌ی murder به معنی قتل عمد بوده و با پیشوند unintentional مانع‌الجمع است، و واژه‌ی involuntary manslaughter نیز به معنی قتل عمد در حکم غیر عمد است.

* «زنای محصنه» به adultery (with a married woman) که به معنی زنا با زن شوهردار است ترجمه شده، غافل از این که در حقوق اسلامی زنای محصن یا محصنه، که زنای مشدد محسوب می‌شود، براساس وضعیت مروتکب جرم از لحاظ تأهل تعیین می‌شود و نه از نظر وضعیت تأهل طرف مقابل؛ بنابراین، زنای محصنه، «زنای زن شوهردار» است نه «زنا با زن شوهردار».

* احرام به «pilgrimage dress» تعبیر شده است در حالی که، برخلاف آنچه بعضاً در میان مردم شایع است، احرام حالتی است که برای حج کننده وجود دارد و نه لباسی که او می‌پوشد.

* «واجب کفایی» چنین تعریف شده است:

«یک وظیفه شرعی که باید یا توسط خود شخص و یا توسط دیگری به نمایندگی از سوی او انجام شود».

حال آن که معنی این اصطلاح، همان گونه که در واژه‌نامه‌ی حاضر به آن اشاره شده، وظیفه‌ای است که برای فرد فرد مسلمین وجود دارد لیکن این وظیفه با انجام آن به وسیله‌ی تعداد کافی از افراد، از عهده‌ی سایرین ساقط می‌شود.

* به جای کلمه‌ی «ترکه» معادل residue گذاشته شده است، در حالی که ترکه به معنی تمام ماترکی است که از میت باقی مانده، در حالی که residue همان طور که در این واژه‌نامه هم آمده است، در واقع باقیمانده‌ی ترکه پس از تأدیه‌ی سهم صاحبان فرض است.

در فرهنگ حقوقی مورد بحث، از پیراستن واژه‌های تازی سخن به میان آمده و حتی ابراز تمایل شده است تا به جای کلمات «مدعی» و «مدعی علیه»، و حتی «خواهان» و «خوانده»، از واژگان «پیشمار» و «پسمار» که «در دوران ساسانیان در سر زبان‌های نیاکان ما بوده» استفاده شود! در حالی که این نظر اگر در سایر رشته‌ها مقبول و پسندیده باشد در حقوق ما، که فقه اسلامی از منابع عمده و اساسی آن محسوب شده و اصول و مبانی این دو به جدّ با یکدیگر عجین شده‌اند، محملی ندارد.

مروری دوباره بر اشکالاتی که در بالا مورد اشاره قرار گرفت (و برای پرهیز از اطاله‌ی کلام به همان مقدار بسنده نمودیم) این واقعیت را آشکار می‌سازد که لازمه‌ی تدوین و تألیف فرهنگ یا واژه‌نامه‌ی حقوقی، علاوه بر آشنایی با زبان، آگاهی نسبت به رشته‌های مختلف حقوق عرفی و مباحث فقهی است.

در هر حال، در مورد واژه‌نامه‌ی حاضر، لازم به ذکر است که چاپ اول آن در تابستان ۱۳۶۹ منتشر شد و با استقبال دانش‌پژوهان و محققان با این که شمارگان هر چاپ به ۳۰۰۰ بالغ می‌شد تقریباً هر سال یک بار به چاپ مجدد سپرده شد. لیکن پس از انتشار چاپ پنجم در سال ۱۳۷۶، تجدید چاپ آن، به امید بازنگری و افزودن واژگان جدید، متوقف گشت. اینک، پس از گذشت ۲۵ سال از انتشار چاپ اول و ۱۸ سال از انتشار آخرین چاپ منتشره، این کتاب با افزودن واژگان بیشتر و اصلاح و بازنگری کلی که در واقع آن را در حکم انتشار چاپ اول می‌سازد بازنشر می‌یابد.

نباید ناگفته گذاشت که هر چند هدف اولیه‌ی نگارنده تأکید بر واژگان فقهی بوده است لیکن، بنا به درخواست برخی از علاقمندان، به بعضی واژه‌های حقوقی غیرفقهی و واژه‌های اسلامی غیرحقوقی نیز در چاپ حاضر اشاره شده است. امید می‌رود این واژگان جدید نیز مورد استفاده‌ی خوانندگان ارجمند قرار گیرد و مختصر ناهمگونی را که از این رهگذر بین محتوا و عنوان کتاب ایجاد شده است بر نگارنده بیخشایند.

بدیهی است، علی‌رغم تلاش و دقت فراوانی که در صحیح و بی‌غلط بودن این مجموعه مبذول شده است، چنین اثری نمی‌تواند از کاستی و نقصان بری باشد. از عموم

همکاران دانشگاهی و سایر فضلالی گرانقدر انتظار می‌رود اشتباهات و نقصان‌های این مجموعه را به دیده‌ی اغماض ننگرند و این گونه کاستی‌ها را به مؤلف، به نشانی دانشکده‌ی حقوق دانشگاه شهید بهشتی، اطلاع دهند تا اگر حسن ظن دانش‌پژوهان نسبت به این اثر بازهم تجدید چاپ آن را اقتضاء نمود، در نوبت‌های بعد نسبت به تکمیل و تنقیح آن اقدام شود.

در پایان از کلیه‌ی دوستان و سرورانی که تشویق‌ها و پیشنهادهای سازنده‌ی ایشان در تألیف و تکمیل واژه‌نامه‌ی حاضر مؤثر بوده است تشکر و قدردانی نموده و به‌عنوان کلام آخر شعری از علامه اقبال لاهوری را تقدیم خوانندگان ارجمند این مجموعه می‌کنم به‌عنوان تأکیدی بر این نکته که هنوز راه طی‌نشده‌ی بسیاری باقی مانده است:

«گمان میر که به پایان رسید کار مغان»

هزار باده‌ی ناخورده در رگ تاک است»

«و توفیق از خداست»

تهران - پاییز ۱۳۹۴

حسین میرمحمدصادقی

چند تذکر کوتاه جهت تسهیل استفاده از واژه‌نامه

۱- در همه‌ی نظام‌های حقوقی اصطلاحاتی وجود دارند که بار عظیمی از معنی را به‌دوش می‌کشند؛ و در نتیجه، برگرداندن آن‌ها به سایر زبان‌ها جز با توضیح مفهوم، میسر نمی‌باشد. فقه اسلامی، بنا به دلایلی که پرداختن به آن‌ها فرصت دیگری را می‌طلبد، بیش از سایر نظام‌های حقوقی از این گونه اصطلاحات برخوردار است. در این کتاب در مورد این گونه واژه‌ها (مثل محلل، مستأمن، استحسان و نظائر آن) نزدیکترین معادل یا ترجمه‌ی لغوی واژه ذکر و سپس راجع به معنی و مفهوم آن مختصراً توضیح داده شده است. این شیوه مشابه شیوه‌ای است که در اکثر کتب و مقالاتی که به زبان‌های خارجی در مورد حقوق اسلامی نگاشته شده‌اند در پیش گرفته شده است. در نوشته‌های مذکور، نویسنده در اولین مرتبه‌ی ذکر این گونه واژه‌ها معنی آن‌ها را توضیح داده و در نوبت‌های بعدی عین واژه را به کار برده است. این مناسب‌ترین روشی است که دقت لازمه را برای هر نوشته تضمین می‌کند و توسط مؤلفین ما در موارد مشابه قابل اقتباس است.

۲- رویه‌ی معمول در کلیه‌ی فرهنگ‌ها - یعنی استعمال واژه به صیغه‌ی مفرد - در این مجموعه نیز به کار گرفته شده است؛ ولی در مورد واژه‌هایی که صیغه‌ی جمع آن‌ها نیز مصطلح (و چه بسا مصطلح‌تر) می‌باشد، صیغه‌ی جمع به کار رفته است. کلماتی چون اجداد، جذات، اولاد، آخوال، أعمام و نظایر آن‌ها از این قبیلند.

۳- واژه‌های عربی که با الف و لام شروع می‌شوند بر مبنای اولین حرف بعد از «ال» طبقه‌بندی شده‌اند؛ بنابراین، برای مثال، قاعده‌ی «الولد للفراش» ذیل حرف «و» درج شده است.

۴- برای تسهیل مراجعه، برخی از واژه‌ها - مخصوصاً واژه‌های مرکب - ذیل دو حرف مختلف درج شده‌اند.

۵- جهت تسهیل مراجعه، کلماتی که با حرف الف شروع می‌شوند در شش بخش مجزاً (به ترتیب، آ - ا - اِ - اُ - او - ای) ذکر شده‌اند.

www.ketab.ir